

Nastojanja na osnivanju državne pomorske škole u Dalmaciji

Neki pisci tvrde da je briga za pomorski kadar u trgovačkoj mornarici Austrije uslijedila tek poslije 1848. godine,¹⁾ što, dakako, ne odgovara u cjelosti istini. Točno je da su prve »državne« pomorske (nautičke) škole u Dalmaciji otvorene poslije navedene godine, ali je, kako ćemo vidjeti, nastojanja u tom smislu bilo i ranije.²⁾ Kako je pak takvih pokušaja bilo više nego li je to dosad poznato javnosti, to ćemo iznijeti sve one slučajeve koji su uslijedili prije osnivanja odnosnih škola u pokrajini. Zapravo, to će biti ono što smo tijekom zadnjih istraživanja otkrili u Historijskom arhivu u Zadru, potkrijepljeno dosadašnjim saznanjima, već tiskanim.

I

Poslije napoleonskih ratova dalmatinsko se pomorstvo počelo pomalo obnavljati i uzdizati. Svijest o pomorskom geniju Dalmatinca postala je vrlo snažna u javnosti, pa i kod nosilaca vlasti u Monarhiji. Kako raste pomorski promet na Sredozemlju i drugdje, što opet uvjetuje dobru trgovinu i zaradu, to je omogućavalo školovanje sinova nekih ovdašnjih pomoraca-trgovaca u inozemstvu. Bilo je pak u to doba ovdje, u Dalmaciji, privatnih škola i učitelja, kao što su bili Vicko Luković i Vjeko Danov Petrić u Prčnju, Erich Carlo Weber, Andrija Krilanović i Pavao Saltarić u Dubrovniku, koji su ovdašnju mladež podučavali pomoračkom zanatu.³⁾ Nešto osnovne prakse o toj vještini su na mlade prenosili stariji pomorci i kapetani, ali sve to nije ni izdaleka moglo zadovoljiti potrebe Dalmacije, točnije potrebe brodarstva duge plovidbe. A to je nametalo novo doba i mirnije političke prilike u svijetu uopće.

Istina, već se na početku 19. st. još u doba ovdašnje francuske dominacije mislilo na osnivanje pomorskih škola, odnosno katedara za nautičko-pomorsku znanost pri srednjim školama u Zadru i Splitu, ali to nije bilo realizirano. Samo je kanonik Frane Solitro neko vrijeme tada na hvarskoj gimnaziji predavao i nautiku.⁴⁾ Na tome je, čini se, i ostalo. Poslije Bečkog kongresa postojale su u Monarhiji dvije nautičke škole — u Mlecima i Trstu, gdje je tek poneki Dalmatinac uspijevaio završiti školovanje, budući da je ono bilo prilično skupo. Zato je bilo neophodno ustanoviti barem jednu takvu školu u Dalmaciji, gdje bi ovdašnja mladost mogla stjecati znanja za brodarenje po velikim morima s jedrenjacima duge plovidbe. Prvi poticaji u tom smislu napravljeni su još 1821. godine, kada je bio iznijet prijedlog da se u Dubrovniku

osnuje jedna »državna« pomorska škola.⁵⁾ Slijedeće godine su pak rapske lokalne vlasti predlagale osnivanje takve škole negdje u Dalmaciji; taj postupak su obrazlagale time što je najveći dio pomoraca zadarskog okružja bio zaposlen uglavnom malom obalnom plovidbom, te je ljude trebalo usmjeriti na dugu

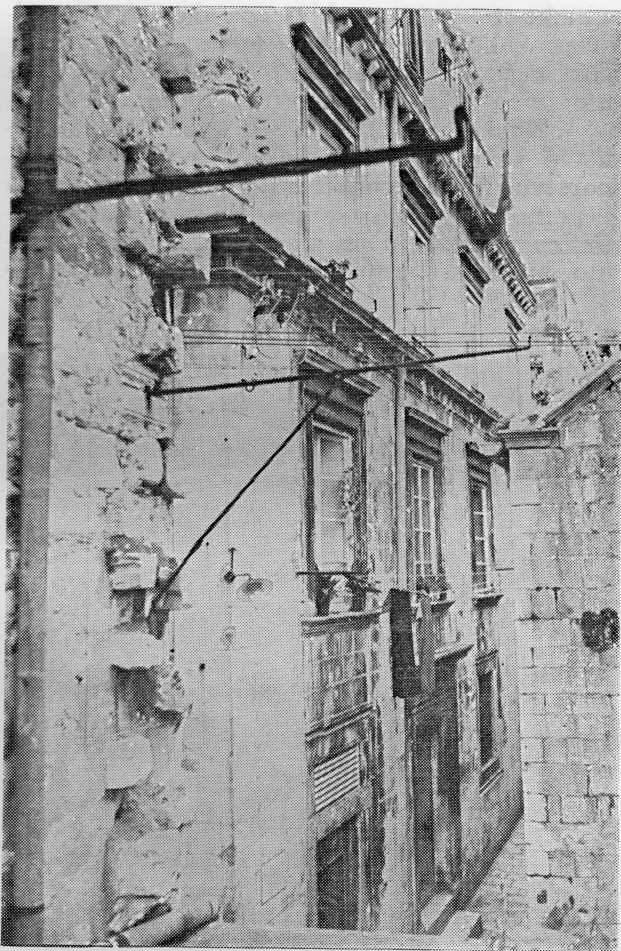
¹⁾ Špiro Savin, Postanak i razvitak dubrovačke »Nautike«, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, str. 13.

²⁾ Oliver Fijo, Prilozi poznavanju pomorskog školstva na našoj obali u 19. stoljeću, Zagreb, str. 19—20.

³⁾ Isto, str. 13; Niko Luković, Prčanj, Kotor 1933, str. 123—124, Jozo Luetić, Nešto o pomorskoj školi kap. Pava Saltarića, Dubrovačko pomorstvo, Dubrovnik 1952, str. 101—102; Š. Savin, n. d. str. 13.

⁴⁾ O. Fijo, n. d. str. 19.

⁵⁾ Isto, str. 17.

Kuća u kojoj je bila smještena prva nautička škola u Dubrovniku, stručni nastavnik bio je kap. Jakov Podić

plovidbu.⁶⁾ A za tako nešto su potrebni školovani, stručni pomorci.

Ni dalmatinska vlada u Zadru nije pri tome mogla ostati pasivna. Naravno, i ona je bila svjesna ove potrebe, pa je nastojala već oko 1830. godine da se barem u zadnjem, četvrtom razredu osnovne škole uvede »tečaj osnova nautike« (un semplice corso di nautica). K tome, već tada se govorilo da će u Splitu biti osnovana pomorska škola, budući da se ovaj nalazi nekako u središtu pokrajine i u neposrednoj blizini otoka Brača, Hvara i Visa, odakle bi se regrutirao velik broj učenika.⁷⁾ Predviđalo se u nju upisivati samo one koji su završili četiri razreda osnovne škole. U dva tečaja nautike planiralo se podučavati aritmetiku, matematiku, zemljopis, mjenično i pomorsko pravo, plovidbu (nautiku), izvedbu (brodske momčadi — »manovra«) i brodogradnju. Mislilo se za svaki tečaj angažirati po jednog profesora s godišnjom plaćom od 600 fiorina, a za polazjenje škole djece siromašnih roditelja nastanjenih izvan Splita davati stipendiju od 80 fiorina godišnje. Međutim, kako je pomorstvu u to doba u prvom redu bilo naklonjeno stanovništvo dubrovačkog i kotorskog okružja, te kako je gruška luka bila daleko frekventnija i sigurnija od splitske, to je bilo zaključeno da Split ne odgovara zahtjevima sjedišta jedne »državne« pomorske škole u pokrajini. Navodno, Split tada nije imao ni pogodnu osobu za taj posao, a po nekima, navodno, njegovo je okolno stanovništvo bilo okrenuto poljoprivredi a ne pomorstvu. Predstavnici Splita su pak tvrdili da je pomorska škola neophodna prostranoj dalmatinskoj obali, pošto bi se na taj način obnovilo brodarstvo duge plovidbe. To je i bio

razlog što je tamošnje okružno poglavarstvo početkom 1833. godine požuralo donošenje rješenja o osnivanju jedne takve škole,⁸⁾ o čemu je trebao odlučiti Beč. No to rješenje nikako da stigne.

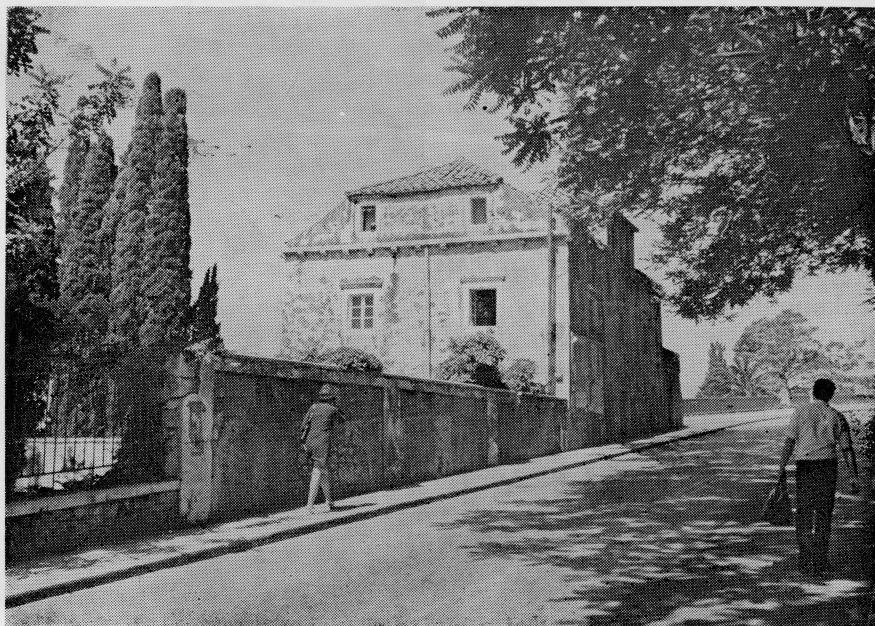
Lokalne su se vlasti u pokrajini zalagale u jednom trenutku da se takva škola osnuje u Šibeniku, pozivajući se na pomorsku tradiciju i predestiniranost tamošnjeg življa na more uslijed nedostatka plodne zemlje na tom području. Dakako, to je bio samo odraz težnje nekih struktura, ali nikako istinski razlog za tako nešto, jer su južni dijelovi pokrajine svakako imali prednost u tom pogledu.

Kako je pak tada u Dubrovniku postojao nekakav Mornarski ured (Ufficio di marinari), pomišljalo se pri njemu uspostaviti neku »Osnovnu pomorsku školu« (una scuola normale di Nautica), koju bi polazili mnogi dječaci poslije završene osnovne škole. Takve su se zamisli osnivale na činjenici što je na tamošnjoj Višoj školi djelovao spomenuti Weber, učitelj crtanja i matematike, koji je bio kvalificiran za nastavu nautike, brodogradnje i još nekog predmeta. Predlagači su raspolagali i adutima kao što su postojanje dvaju brodogradilišta u okružju — Gruž i Korčula, — što je bilo od osobitog značaja za otvaranje takve škole odnosno praktične, zorne nastave u školovanju toga kadra. Isto tako je postojanje

⁶⁾ Historijski arhiv u Zadru (= HAZd), Spisi Registrature Namjesništva, 1822, II/2, br. 12471.

⁷⁾ Isto, 1835, II/2, br. 66(4610).

⁸⁾ Bernard Stulli, Građa o gospodarstvu Dalmacije u prvoj polovini XIX stoljeća, Izdanja Histojskog arhiva u Splitu, sv. 10, Split 1980, str. 169.

Dubrovnik, jedna od starih privatnih pomorskih škola kapetana Saltarića

lazareta u tamošnjoj luci nešto značilo u tom smislu. Sve je to navelo jednu komisiju dalmatinske vlade da predloži upravo Dubrovnik (1835) kao sjedište »državne« nautičke škole; ovaj je bio nekako na sredini puta između Splita i Kotora, s kojeg područja se očekivao najveći broj potencijalnih učenika ove škole.⁹⁾ To je svakako bilo i najbolje rješenje, s obzirom na složenu situaciju.

Dakako, zadnju riječ je valjala dati bečka vlada. Njena je Dvorska komisija za studij sve to uzela u obzir, ali je svejedno tražila službeno mišljenje vlade u Trstu. Naime, komisija je od ove tražila uputstva o širini nastave, materiji uopće, udžbenicima, lokalnu, satnici i sličnom, odnosno o svemu s tim u vezi. Najprije se pomišljalo da se barem privremeno otvori samo jedan tečaj nautike, koji bi bio povjeren osoblju Više osnovne škole u gradu (Dubrovniku), tim prije što je u njoj djelovao i spomenuti Weber. Bečka je vlada 25. veljače 1835. godine ipak donijela jedan dekret, kojim se predviđalo da se nastavni plan za ovu školu napravi do srpnja iste godine.¹⁰⁾ U tu svrhu je iz Splita u Dubrovnik bio premješten učitelj Giacomo Rossi, koji je trebao podučavati samo crtanje.

Bile su u Dubrovniku obavljene i neke konkretne akcije. Naime, za potrebe buduće škole bile su obnovljene neke prostorije bivšeg pijarističkog internata u gradu, zapravo njegova nacrtana dvorana (sala dei disegni), gdje se trebala obavljati nastava. Također su bile utanačene plaće učitelja, katehete i ostali troškovi, te mogućnost stipendiranja siromašnih učenika izvan Dubrovnika; planirano je bilo 1.270 fiorina ukupnih godišnjih troškova,¹¹⁾ što nije bio neki velik novac. No, premda

se od projekta osnivanja te škole »očekivao velik dobitak za plovidbu«,¹²⁾ ipak do njegove realizacije tada nije došlo. Nisu nam poznati pravi razlozi takvom postupku središnje vlasti, ali ih možemo svakako tražiti u neodlučnosti njenoj da Trstu i Mlecima stvori stanovitu konkurenciju u tom smislu. Značajno je i to da, recimo, Trgovačka komora u Dubrovniku do 1851. godine nije u tom smislu ništa poduzimala, pa ni onda kada je situacija bila najpovoljnija.

Nije se u pokrajini, međutim, na tome prestalo raditi. Ponovno se izražavala želja za osnivanjem ovakve škole u Dubrovniku (1836), odnosno u Šibeniku (1837).¹³⁾ Štoviše, tada je Dvorskoj komisiji za studij bio podastrt projekat o osnivanju nekoliko sličnih škola (Scuola Marina, Scuola Nautica, Scuole comuni Marittime), kada su kao njihova potencialna sjedišta spominjani Dubrovnik i Herceg Novi. Sve molbe i uvjeravanja Dalmacije da je njoj, koja je uvelike naklonjena plovidbi, gdje su pomorci uglavnom nestručni, neophodno pružiti mogućnost stjecanja odgovarajuće stručne spreme, razbile su se na litici nerazumijevanja bečke vlade. Naime, ova je krajem 1838. godine ovaj predmet stavila »in suspenso«, dojavivši dalmatinskoj vladi u Zadru negativan

⁹⁾ HAZd, Spisi Registrature, 1835, II/2, br. 66 (4610, 7367).

¹⁰⁾ Isto, br. 66(10616).

¹¹⁾ Isto, br. 66(16524).

¹²⁾ HAZd, Tajni spisi, 1836, br. 14/gp.

¹³⁾ O. Fijo, n. d. str. 19; Vicko Adamović, Građa za istoriju dubrovačke pedagogije, Zagreb 1892, str. 78.

Dubrovnik, zgrada Srednje pomorske škole (nautika) u kojoj su se školovali pomorci sve do izgradnje današnje moderne školske zgrade

odgovor,¹⁴) a da nije ostavila mjesta ni najmanjoj nadi za dogledno pozitivno rješenje ovog zahtjeva Dalmacije kao jednog od njenih vitalnih problema.

Ipak, kada je Pokrajinska komisija trgovine i obrta proučavala i davala svoje primjedbe na projekat prve knjige Austrijskog pomorskog kodeksa, 5. VI 1845. godine pored ostalog je primijetila da Lučki ured u Rosama zahtijeva također da se u Dalmaciji osnuje Nautički licej. Svi članovi komisije, međutim nisu podržali takav prijedlog,¹⁵) jer su držali da su postojeće škole dovoljne. Ni nazočnost kapetana duge plovidbe, Josipa Brnetića iz Silbe, nije mogla drukčije usmjeriti interes Komisije, pa se tako vidi koliko je ova zastupala potrebe pokrajina.

II

Čini nam se da valja nešto kazati i o jednoj sličnoj akciji koja je uslijedila upravo u to vrijeme. Naime, početkom 1835. godine Zdravstveni je magistrat Trsta preko tamošnje vlade poslao Zadru prijedlog da se u Dalmaciji također osnuje jedan Pomorski zavod (Istituto di Marina), ali samo tamo gdje bi se eventualno pronašlo moćnih potpomogatelja. Jamačno se tu radilo o jednoj humanitarnoj ustanovi koja bi se brinula o ostarjelim, iznemoglim i bolesnim pomorcima. To je onda opet potaklo pokušaj obnove mornarskih bratovština sv. Nikole, svugdje u pokrajini, koje su smatrale svojom dužnošću uspostaviti spomenuti Zavod.¹⁶) Nije nam zasad pošlo za rukom otkriti da li su ove nakane bile ostvarene u potpunosti ili barem djelomično, ali sve

indicije ukazuju da su ti planovi ostali samo na papiru.

Tek kasnije slična je asocijacija ustanovljena u Boki Kotorskoj, ali o tome ovdje nije potrebno govoriti.

III

Kako se vidi, tijekom prve polovice 19. st. u Dalmaciji je postojala svijest neophodnosti jedne »državne« pomorske škole, u kojoj bi se dalmatinska mladež stručno obrazovala za moreplovne poslove. To je bilo potrebno i zato što se trebalo sve više orijentirati na plovidbu oceanima, a ne kao dotle uglavnom do rubova Sredozemlja. Međutim, i pored osvjedočene svijesti o toj potrebi, bečka vlada nije pokazala odgovarajuće razumijevanje, nego je i u ovom pogledu postupila prema Dalmaciji zaista mačuhinski, bojeći se valjda da bi osnivanjem »državne« nautičke škole u ovoj pokrajini ugrozila pozicije onih u Trstu i Mlecima. U planovima o osnivanju takve škole u Dalmaciji, Dubrovnik je dolazio na prvo mjesto zahvaljujući svojoj pomorskoj tradiciji i položaju tadašnjeg brodarstva u južnom dijelu pokrajine. No, nije dugo trebalo čekati jer već 1852. godine sva prethodna nastojanja postaju konačno ostvarena i osnivaju se ne jedna nego nekoliko »državnih« pomorskih škola.

¹⁴) HAZd, Spisi Registrature, 1838, XI/5, br. 130 (3054, 23825); B. Stulli, n. d. str. 171.

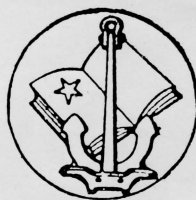
¹⁵) HAZd, Spisi Registrature, 1845, II, br. 11386 (21221).

¹⁶) Ist'o, 1834, II, br. 4768; 1835, II, br. 2360(10260).

DRUŠTVO PRIJATELJA DUBROVAČKE STARINE

OKUPLJA SVE LJUBITELJE DUBROVAČKE BAŠTINE DA AKTIVNO SUDJELUJU U OČUVANJU KULTURNO-POVIJESNOG NASLJEĐA, POSEBNO URBANISTIČKO - FORTIFIKACIJSKOG, SKLOPA DUBROVAČKE REPUBLIKE, NAJZNAČAJNIJEG OSTVARENJA DUBROVAČKOG GRADITELJSTVA KOJE JE UŠLO U POPIS SVJETSKIH VREDNOTA.

Društvo za proučavanje i unapređenje pomorstva Jugoslavije u Dubrovniku

POZIVA POMORCE I OSTALE SURADNIKE DA UPUĆUJU SVOJE PRILOGE ČASOPISU »NAŠE MORE« I TIME ŠIRE POMORSKU MISAO I UNAPREĐUJU NAŠE POMORSTVO